

KANSALAISTYÖ*

Tanja Kuronen

Työttömyysongelman keskeisin syy on työpaikkojen vähäisyys. Samanaikaisesti tärkeää ja jopa välttämätöntä työtä jää tekemättä. Työn yhteiskunta pitäisi järjestää niin, että kaikille riittäisi mielekästä tekemistä ja välttämättömät työt tulisivat tehdyiksi. Todellisuudessa tekemistä on niin paljon, että kaikkia tarvitaan. Nyt kun työpaikkoja on vähemmän kuin työn tarvitsijoita, jää joku pakosti ilman — kuin tuolileikissä. Osa työtä vaille jäävistä ryhtyy ehkä yrittäjiksi, mutta kaikki eivät. Jos kaikki työttömät halutaan töihin, on jollain lailla muotoiltava uusia työpaikkoja.

Tarkastelen tässä artikkelissa kansalaistyötä uutena palkallisen työn muotona. Määrittelen kansalaistyölle reunaehdoja, hahmottelen sisältöä sekä pohdin kokeilemisen ja toteuttamisen mahdollisuuksia ja esteitä. Kirjoitus pohjautuu osaksi Hanna Moilasan kanssa kirjoittamaani pamflettiin kansalaistyöstä¹ ja väitöskirjaani, jossa analysoin kolmannella sektorilla tehtävää vanhustyötä ja esitän sen toteuttamista osaksi kansalaistyönä.²

Hoivatyö kansalaistyönä

Kansalaistyö ei ole uusi idea; sitä on ehdotettu eri lähtökohdista ja vähän erilaisin painoituksin. Joissain ehdotuksissa käytetään nimitystä kansalaistyö, toisissa on paljon vastaavuuksia kansalaistyön kanssa, ilman että työtä nimitetään kansalaistyöksi.³ Kansalaistyön

---

* Julkaistu teoksessa: *Työllisyyskysymys*, Jouko Kajanoja (toim.) s. 396–406. Into 2018.

kanssa limittyviä laajoja teemoja, kuten työn, toimeentulon ja vastikkeellisuuden ongelmia ja ratkaisuja hahmotellaan monenlaisten ot-sikkojen alla vastikkeellisesta sosiaaliturvasta työtakuuseen, perus-tuloon ja helikopterirahaan. Kansalaistyö-nimellä on myös kokeilu-ja (esim. Saksassa *bürgerarbeit*), ja sitä suunniteltiin Suomessakin kokeiltavaksi Paltamon täystyöllisyyskokeilun yhteydessä. Kansalais-työtä ei kuitenkaan Suomessa ole olemassa sellaisena käytäntönä, että kansalainen voisi vaikkapa kävellä johonkin toimistoon ja ilmoittau-tua kansalaistyöhön.

Millaisia töitä voitaisiin kansalaistyönä tehdä? Esitän kansalais-työn sisällölliseksi lähtökohdaksi *välttämättömiä töitä* eli töitä, joiden täytyy tulla tehdyksi — pois lukien ammattitaitoa vaativat työt. Kun uudenlaisia työpaikkoja muotoillaan sellaisista töistä, joiden on tärkeää tai välttämätöntä tulla tehdyksi, välttyään sellaiselta itsetar-koitukselliselta työllistämiseltä, jossa työtä tehdään vailla järkevää sisältöä ja vain siksi, ettei olisi työttömyyttä. Ja kun ammattityöt suljetaan kansalaistyön ulkopuolelle, ei uhata ammattityötä. Kun näkökulma työttömiin ihmisiin vaihtuu työttömyysongelman pohti-misesta niiden töiden tarkasteluun, jotka täytyy tehdä, työttömät ih-miset muuttuvat ongelmasta ratkaisuksi. Kansalaistyön näkökulmas-ta työttömien joukko ei ole taakka, vaan se tarkoittaa potentiaalisten kansalaistyöntekijöiden joukkoa, jonka avulla tärkeät työt tulevat tehdyiksi.

Kun työntekoa perustellaan muilla kuin taloudellisilla argumen-teilla, puhutaan usein yleishyödyllisistä tai yhteiskunnallisesti tai in-himillisesti tärkeistä töistä. Nämä väljät ilmaisut eivät täsmennä, minkä työn pitäisi tulla tehdyksi ja kenen se pitäisi tehdä ja millä ehdoilla. Tästä aiheutuu väärinkäsityksiä ja riitaa. Epämääräisyyden voi välttää ottamalla lähtökohdaksi *hoivatyön*. Hoivatyön ydintä ovat sellaiset arkiset ruumiilliset jokapäiväiset tarpeet, jotka ihminen täyt-tää itse ollessaan toimintakykyinen: ihminen ostaa ruokatarvikkeita, valmistaa ruokaa, tiskaa ja vie roskat, käy vessassa, pukeutuu ja rii-suutuu, pesee pyykit, ripustaa ne kuivumaan, käy kellarissa tai vin-tillä, imuroi, pesee vessan ja joskus ehkä ikkunatkin. Jos ihminen vammautumisen tai ikääntymisen myötä menettää kykynsä tällaisten asioiden tekemiseen, hän tarvitsee jonkun toisen ihmisen avukseen. Toisen tekemänä aiemmin itselle tehdyt asiat ovat muuttuneet autta-miseksi ja työksi. Kun auttamistyö tehdään toiselle ihmiselle tämän kyvyttömyyden vuoksi, voi sitä kutsua hoivatyöksi. Asioitahan voi

tehdä toisen puolesta myös tämän haluttomuuden tai kiireen vuoksi, mutta tällöin on kyse passaaamisesta, palvelemisesta tai palvelutyöstä, ei hoivatyöstä.⁴ Kun hoivatyö on näin määritelty kyvyttömyyden vuoksi annetuksi avuksi jokapäiväisten tarpeiden täyttämistä varten, sitä voidaan pitää välttämättömänä työnä.

Kansalaistyön sisältöjä hahmoteltaessa voidaan työn sisältöä laajentaa moneen suuntaan. Voidaan tarkastella ruumiillisten tarpeiden täyttämisen vaatimaa työtä kokonaisuutena ja erottaa siinä vaiheita, joiden avulla ne tulevat täytetyiksi tunnistamista, järjestämistä ja käytännön toteuttamista myöten.⁵ Ruumiillisiin tarpeisiin voidaan lisätä ulkoilmassa ja luonnossa liikkumista; kunkin yksilölliselle energiantarpeelle, aineenvaihdunnalle ja makuaistille sopivan ruuan saamista sekä seksuaalisuuden toteuttamista. Voidaan tarkastella ihmisen olemassaolon edellytyksiä ruumiillisia tarpeita laajemmin ja luetella, mistä kaikesta ihmisenä oleminen koostuu.⁶ Lisäksi voidaan ajatella, ettei kukaan halua olla vain toisen työn kohde vaan myös itse toimija — ehkä myös hoivan antaja. Näiden edellytysten toteutumista voi pitää välttämättömän hoivatyön ohjenuorana. Työ voidaan myös laajentaa ihmisen ulkopuolelle luonnosta ja rakennuksista huolehtimiseen.

Osa edellä hahmotellusta työstä vaatii ammatillista osaamista. Kun se rajataan kansalaistyön ulkopuolelle, kansalaistyön tekemiseen riittävät arkiset taidot. Koska hoivatyö on elämää ylläpitävää työtä, sitä tehdään kaikkialla ja koko ajan monenlaisilla taidoilla — paitsi ammatillisesti myös arkisin maallikon taidoin perheissä, suvuissa, naapurustoissa, yhteisöissä ja yhdistyksissä. Apua annetaan privaattisti ja palkatta, eri tavoin (vaikkapa kotihoidontuella) tuettuna, puolivirallisesti tai virallisesti, omaishoitona, palkkatyönä ja myös harmaana tai pimeänä työnä. Osa auttamisesta hoituu hyvin ja osa huommin, ja osa tarvittavasta hoivatyöstä jää kokonaan tekemättä.

Vanhusten hoiva

Vanhusten hoiva on alue, jolla tekemätöntä työtä on jo nyt ja tulevaisuudessa nykyistä paljon enemmän. Uusi vanhushoivlaki tähtää siihen, että vanhuksat asuvat omilla kodeillaan. Vanhushoivlaki hahmottelee vanhusten koteihin turvallista ja tyytyväistä vanhuutta, ja tämä on tietysti monen ikääntyvän ihmisen omakin toive: saada

asua kotona kuolemaan saakka tai mahdollisimman pitkään — turvassa ja ainakin siedettävän tyytyväisenä.

Kun 75 vuotta täyttäneitä on tämän artikkelin kirjoitushetkellä vuonna 2016 puolisen miljoonaa, kasvaa määrä 40 seuraavan vuoden aikana kaksinkertaiseksi eli miljoonaan (40 vuotta voi tuntua pitkältä ajalta, mutta jokainen 35 vuotta täyttänyt tämän artikkelin lukija on tuossa joukossa itse). Kaikki 75 vuotta täyttäneet eivät tarvitse arkisiin toimiinsa toisten apua ja monet tulevaisuuden vanhukset ovat nykyistä vanhusväestöä paremmassa kunnossa, mutta jonkinlaista osviittaa avuntarpeesta lukemat antavat. 75 vuoden ikä on myös viranomaisen silmissä ikä, jolloin avun tarve tulee aiempaa todennäköisemmäksi, sillä se oikeuttaa palveluntarpeen arviointiin eli siihen, että viranomainen käy arvioimassa, tarvitseeko iäkäs ihminen apua ja millaista apua hän mahdollisesti tarvitsee.

Pelkkä arviointi ei kuitenkaan täytä mahdollisia tarpeita. Pahimmillaan arviointi on sitä, että joku kunnasta käy vain kyselemässä, mitä tarvittaisiin, mutta käytännössä sopivaa apua ei olekaan tarjolla. Kyseleminen, joka ei johda mihinkään, on kummallekin osapuolelle turhauttavaa. Vanhusten määrä kasvaa, mutta palveluita ei aina riitä kaikille tai ne eivät ole sopivia. Julkinen sektori tehostaa, karsii ja ulkoistaa palveluja, yksityiset palvelut ovat vähävaraisimpien ulottumattomissa, eikä kaikki vanhushoiva ole yritystoiminnaksi soveltuvaa.⁷ Niin kutsuttu kolmas sektori on palvelujen järjestäjänä toisinaan sopiva, mutta silläkin tehdään palkatonta työtä, organisointi voi olla hataraa tai toiminta voi olla niin lähellä yksityistä markkinasektoria, ettei sen palveluihin ole kaikilla varaa.⁸

Joidenkin vanhusten apuna ovat omaiset, mutta monet omaiset käyvät itse töissä tai asuvat kaukana ja huoli ja hoivavelvollisuudet voivat kuormittaa heitä liiaksi. Jotkut omaishoitajat ovat itse iäkkäitä ja vaivaisia tai uupuvat hoitotyön myötä. Kaikille omaishoiva ei sovi, ja kaikilla ei ole omaisia. Yhteisöllisyyttä, naapuriapua, vapaaehtoistyötä tai vapaaehtoistoimintaa huudellaan monesti apuun, mutta palkattomalle työlle löytyy rajallisesti tekijöitä eikä palkaton työ ratkaise tekijöiden työttömyys- ja toimeentulo-ongelmia.

Kansalaistyönä annettava vanhusten kotiapu voisi osaltaan paikata tätä palvelukokonaisuuteen jäävää aukkoa. Tällöin kansalaistyötä voisi lähteä muokkaamaan esimerkiksi siitä työstä, jota tällä hetkellä tehdään ”vanhalla kolmannella sektorilla” eli niissä yhdistyksissä ja järjestöissä, jotka eivät ole lähteneet uudistumaan kohti markkinoi-

den kaltaista ”uutta kolmatta sektoria”.⁹ Ritva Pihlaja¹⁰ on ehdottanut, että yhdistyksissä ja järjestöissä työskenteleville maksettaisiin järjestötyötuloa. Tällaisen tulon perusteet tulevat lähelle kansalaistyöstä maksettavan kansalaispalkan ajatusta. Tärkeä työ tulisi tunnustetuksi ja tunnustetuksi myös siitä maksettavan palkan muodossa. Työlle löytyisi tietenkin myös nykyistä enemmän tekijöitä, kun siitä maksettaisiin palkkaa ja se olisi pysyvästi, turvallisesti ja huolellisesti organisoitua ja yhteiskunnan silmissä oikeutettu tapa tehdä työtä ja tienata toimeentulo.

Työtä tarvitsevista ihmisistä kaikki eivät sovellu vanhustyöhön, vaikka työstä suoriutumiseen riittäisivät arkiset taidot. Kaikilla ei ole arkisia taitoja, jotkut eivät sovellu toisten kodeissa työskentelyyn, jotkut eivät sovi ihmisläheiseen työhön. Kansalaistyö ei ratkaise vanhushoidon ongelmaa kokonaisuudessaan, eikä se ratkaise kaikkea työttömyyttä. Työttömiä on kuitenkin niin paljon, että osalle kansalaistyöksi muotoiltu vanhushoiva voisi sopia hyvin. Kauppa-asiat, siivoaminen ja vaikkapa halkojen hakkuu eivät vaadi ammatillista osaamista, vaan kokemustaito, kielitaito, luku- ja kirjoitustaito, luotettavuus, ystävällisyys ja hyvät käytöstavat riittävät. Kansalaistyöhön voidaan hyvin myös perehdyttää, ja työntekoon voisi liittää myös jatkuvan oppimisen käytäntöjä.

Kansalaistyöksi muotoillun hoivatyön pitää täyttää sekä hyvälle hoivalle että hyvälle työlle asetetut ehdot: sen täytyy olla taloudellisesti, sosiaalisesti ja terveydellisesti kannattavaa; luotettavaa sekä turvallista niin työn tekijälle kuin hoivan vastaanottajalle.

Hoivatyön uudelleen organisoimista voidaan pitää pyörän keksimisenä uudelleen: aina sitä on jotenkin tehty ja aina sitä jotenkin tehdään. Sitä ovat tehneet orjat, palvelijat, naiset ja alempina pideytyt luokat sekä puoliset, muut omaiset, ammattilaiset ja pienyrittäjät. Kansalaistyössä on kuitenkin myös paljon uutta, ja sitä voi pitää sosiaalisena innovaationa.¹¹ Sen käytäntöön paneminen ei ole helppoa, ja se edellyttää joukon muita muutoksia, murroksia ja innovaatioita.

Ketkä tekevät kansalaistyötä

Yksi kiistanaihe on ammatillisuus. Vanhushoivasta keskustellaan medioissa kiivaasti, ja jotkut ovat sitä mieltä, että vanhusten kanssa ei saisi tehdä mitään ilman ammatillista koulutusta. Maallikoil-

la eli ei-ammattilaisilla on kuitenkin paljon arkista osaamista, jonka avulla hoivataan omia lapsia ja omaisia. Vieraiden hoiva on vähän toisenlaista kuin ”omien”, ja siksi arkisia taitoja täytyy täydentää kansalaistyön tekemistä varten.¹² Ja mikäli kansalaistyön sisällöksi määritellään työt, joiden tekeminen ei edellytä ammatillista osaamista, on ammattityön ja maallikon taidoilla tehtävän työn väliin vedettävä huolellisesti perusteltu raja. Olen itse tehnyt vanhushoivatyötä ilman ammatillista koulutusta sekä sairaalassa että järjestön välityksellä kodeissa. Tein monenlaisia sellaisia töitä, joihin havaitsin lyhyellä kurssilla täydennettyjen arkisten taitojeni riittävän. Esimerkiksi toisen ihmisen kotona imuroiminen ei ollut liian vaativaa. Myös muu siivous ja arkiset askareet sujuivat, etenkin kun vanhuksen kanssa pystyy neuvottelemaan hänelle tutusta tai mieluisasta tavasta toimia. Jouduin myös sellaisten tehtävien eteen, joita en osannut ja jotka olisivat vaatineet ammatillista osaamista. Työtäni välittäneen järjestön toimintaperiaatteena oli asiakkaiden itsensä määrittämien tarpeiden täyttäminen, eivätkä kaikki asiakkaat tienneet, mikä kaikki olisi vaatinut ammattitaitoa. Monet kotona asuvat vanhukset tarvitsevat sekä ammattitaitoista apua että maallikon apua. Olen kuullut ehdotettavan, että yksi ammatti-ihminen hoitaisi vanhuksen kaikki asiat, mutta tuntuu haaskaukselta kouluttaa ihminen ensin sairaanhoitajaksi ja laittaa hänet sitten imuroimaan. Maallikon tekemänä auttamistyö lievittää myös vanhusten yksinäisyyttä, jos työtä ei pyritä ajallisesti tehostamaan. Hoivassa hitaus voi tuoda laatua.

On myös kysyttävä, ketkä ovat oikeutettuja kansalaistyöhön ja kansalaispalkkaan. Voiko Suomeen tulla muualta maailmasta takuutyöhön? Maahanmuuttajat ovat kansalaiskeskustelussa vaikeassa osassa suhteessa työhön. Jos he käyvät työssä, kriitikot syyttävät heitä työpaikkojen viemisestä, jos eivät, heitä syytetään verorahoilla laiskottelusta. Kansalaistyö voi nähdäkseni tarjota jonkinlaisen ratkaisun myös maahanmuuttajien työntekoon, mutta yhteiskuntarauhan vuoksi siitä ei alkuun saa rakentaa heille työllistymisen ohituskaistaa ohi suomalaisten työttömien. Vaikeassa työllisyystilanteessa ja ärhäkässä keskusteluilmapiirissä voi olla viisaampaa lähteä ajatuksesta, että kansalaistyötä tarjotaan ensisijaisesti oman maan työttömille kansalaisille etenkin, kun esimerkiksi hoivatyöt vaativat hyvää kielitaitoa ja kulttuurintuntemusta.

Kansalaistyön järjestäminen

Kansalaistyön kokeileminen vaatii paitsi yhtenäisiä periaatteita myös paikallisia järjestelyjä ja selvitystyötä: mistä kussakin kunnassa löytyvät tekijät, ja kuka tai mikä työtä käytännössä organisoii. On päätettävä, kenelle kansalaistyötä tehdään ja ketkä kaikki voivat olla sen asiakkaita. On myös ratkaistava palkan maksu eli minkä suuruinen kansalaispalkka on tekijälle riittävä ja yhteiskunnan silmissä oikeutettu, miten se rahoitetaan, kuka sen maksaa ja tarjotaanko sen lisäksi asumisetua tai muita vaihtokelvottomia valuuksia toimeentulon turvaamiseksi.¹³ Koulutuskysymys täytyy ratkaista: millaista perehdytystä tekijöille tarjotaan, edellytetäänkö soveltuvuutta ja miten sitä testataan, miten taataan työn laatu, miten ehkäistään ja hoidetaan eteen tulevia ongelmatilanteita, ja kuka kantaa vastuun mistäkin. Ja kuka on kansalaistyön työnantaja, ja millaisia sopimuksia tekijän kanssa tehdään? Valmiita toimintamalleja ei ole, ja niiden löytäminen tai kehittäminen voi vaatia uusien keskusteluyhteyksien luomista ja neuvotteluita — ehkä riitelyäkin.

Kansalaistyön voi väittää sotkevan kilpailua ja vievän työtä yrittäjiltä. Samaa kritiikkiä kohdistetaan niin kutsuttuun vanhaan kolmanteen sektoriin, ja Paltamossakin jotkin kokeilut tyssäsivät tähän. Yrittäjiä on toki kuunneltava, ja ei ole mieltä viedä työtä sellaisilta yrittäjiltä, jotka tuottavat hyvää palvelua sopivaan hintaan. Kaikilla ei kuitenkaan ole varaa liiketoimintana tuotettuun hoivaan, eikä kaikkialla ole sellaista tarjolla. Kilpailunäkökulma ei myöskään aina ole todellinen, sillä kansalaistoimintaa estetään väittämällä, että ”jokin yritysikin voisi tehdä tuon” myös silloin, kun mikään yritys ei tee eikä aiokaan sitä tehdä tai toiminta ei ole yritystoimintana kannattavaa. Kilpailu ei voi ylittää ihmisten oikeutta perushoivapalveluihin. Jos kansalaistyöllä taataan välttämättömien tarpeiden tyydyttyminen, on sillä sama olemassaolon oikeus kuin julkisella sektorilla kansalaisten perusoikeuksien turvaajana.

Kansalaistyöstä maksettava palkka ja sen rahoitus

”Mistä rahat kansalaispalkan maksuun” on yksi kansalaistyön suurista kysymyksistä. Kansalaistyö ei ole vientituote, eli se ei tuo maa-

han rahaa rajojen ulkopuolelta. On siis pyöriteltävä samoja kansantalouden rahoja, joiden tarvitsijoita ja haluajia riittää. Toimeentuloon riittävän palkan maksaminen tulee laskelmien mukaan hieman kalliimmaksi kuin työttömyyskorvauksen maksaminen. Näiden laskelmien mukaan siis se raha, mikä nyt käytetään työttömyyden hoitoon, ei riitä työttömien työllistymiseen eli työstä maksettavaan palkkaan. Palkan pitää myös olla aina työttömyysturvaa suurempi, jolloin railo kasvaa suuremmaksi. Työttömälle ihmiselle ei ole motivoivaa saada samaa rahaa työnteosta ja työtä vailla olemisesta. Työn tekemisestä koituu tekijälle myös kuluja — työssä käyminen tulee kalliimmaksi kuin kotona oleminen. Laskelmissa täytyy toisaalta huomioida myös se, että välttämättömän työn tekemisestä on muutakin hyötyä kuin työttömän aktivoituminen. Vanhushoivassa yksi hyödyistä on vanhuspalvelulain osittainen toteuttaminen.

Kansalaistyöstä maksettavaa kansalaispalkkaa voi pitää vaihtoehtona vastikkeettomalle perustulolle¹⁴, mutta nämä voisivat hyvin olla olemassa myös yhtaikaa toisiaan täydentäen. Jos kaikki saisivat perustuloa, voisi kansalaispalkkaa maksaa perustulon päälle niille, jotka tekevät kansalaistyötä. Näin tulotasoaan voisi nostaa osallistumalla kansalaistyöhön.

Kansalaistyössä kaikki tarvittavat elementit ovat olemassa: on järkevää työtä ja on työn tekijöitä — puuttuu vain se lisäraha, jolla työstä voidaan maksaa perustuloa tai työttömyyskorvausta suurempi, säällisen toimeentulon turvaava ansioiden mukainen palkka. Mistä tuo lisäraha otetaan? Kansalaistyön ja hoivan näkökulmasta ei ole järkevää pitää ihmisiä työttöminä, kun samaan aikaan on palkallisen hoivatyön tarvetta. Luulisi, että järkevässä yhteiskunnassa ongelmaan löytyy ratkaisu.

Kirjallisuus

Beck, Ulrich (1999) Työyhteiskunnan tuolle puolen. Suom. Tuula Helne (Esitelmä Helsingin yliopistossa 10.6.1999) *Janus* 7 (3), 257–266.

Beck, Ulrich (2000) *The Brave New World of Work*. Käänt. Patrick Camiller. Cambridge: Polity Press. (Alkuteos: *Schöne neue Arbeitswelt*, 1999.)

Hoppania, Hanna-Kaisa; Karsio, Olli; Näre, Lena; Olakivi, Antero; Sointu, Liina; Vaittinen, Tiina & Zehner, Minna (2016) Hoivan arvoiset. Helsinki: Gaudeamus.

Joutsenvirta, Maria; Hirvilammi, Tuuli; Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer (2016). Talous kasvun jälkeen. Helsinki: Gaudeamus.

Kuronen, Tanja (2006) Suursiivous eli tutkimus vanhusten kotisiivoustyön haasteista. Lahti: Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus.

Kuronen, Tanja (2015) Hoivapommin purkajat. Helsinki: Gaudeamus.

Kuronen, Tanja & Moilanen, Hanna (2015) Kansalaistyötä kaikille. Helsinki: Like.

Matthies, Aila-Leena (2005) Vapaaehtoistoiminnan suhde aktivoivaan työllisyyspolitiikkaan. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 305–321.

Nussbaum, Martha (1995) Human Capabilities, Female Human beings. Teoksessa Martha Nussbaum & Jonathan Glover (toim.) Women, Culture and Development. A Study of Human Capabilities. New York: Oxford University Press, 61–104.

Peltola, Kati (1997) Hyvinvointivaltion peruskorjaus. Helsinki: Tammi.

Perkiö, Johanna & Kajanoja, Jouko (2015) Perustulo ja uusi työllisyyspolitiikka. Teoksessa Mikko Jakonen & Tiina Silvasti (toim.) Talouden uudet muodot. Helsinki: Into, 268–285.

Pihlaja, Ritva (2010) Kolmas sektori maaseutukunnissa. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti julkaisuja 19. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Pyykkönen, Miikka (2013). Uusi kolmas sektori. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali: Sanasto. Jyväskylän yliopisto.

<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/uusi-kolmas-sektori> Haettu 12.11.2013.

Rifkin, Jeremy (1997) Työn loppu. Teknologia, työpaikat, tulevaisuus. Suom. Ritva Liljamo. Helsinki: WSOY. Alkuteos: The End of

Work. The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-market Era, 1996.

Saari, Juho (1998) Sosiaalipoliittinen innovaatiotutkimus. Teoksessa Heikki Niemelä, Juho Saari, & Kari Salminen (toim.) Innovatiivinen sosiaalipolitiikka. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. Helsinki: Kela, 29–54.

Tronto, Joan (1993) Moral boundaries. A political argument for an ethic of care. New York: Routledge.

Waltzer, Michael (1983) Spheres of Justice. A Defence of Pluralism & Equality. Oxford: Blackwell.

Wærness, Kari (1984) Caring as women's work in the welfare state. Teoksessa Harriet Holter (toim.) Patriarchy in a welfare society. Oslo: Universitetsforslaget, 67–87.

Viitteet

¹Kuronen & Moilanen 2015.

²Kuronen 2015.

³Ks. esim. Rifkin 1997; Peltola 1997; Beck 1999; Beck 2000; Matthies 2005; Pihlaja 2010.

⁴Ks. esim. Wærness 1984.

⁵Ks. esim. Tronto 1993.

⁶Ks. esim. Nussbaum 1995.

⁷Ks. myös Hoppania ym. 2016.

⁸Kuronen 2015.

⁹Ks. esim. Pyykkönen 2013.

¹⁰Pihlaja 2010.

¹¹Saari 1998.

¹²Ks. Kuronen 2006.

¹³Ks. esim. Waltzer 1983.

¹⁴Ks. esim. Perkiö & Kajanoja 2015.